

Tourismus im Ostseeraum = Tourism in the Baltic Region (Nordost-Archiv, N.F. Bd. XX/2011). Hrsg. von Karsten BRÜGGEMANN. Lüneburg: Nordost-Institut, 2012. – 403 S. ISSN 0029-1595

Dovilė Bataitytė
Klaipėdos universitetas

2011 m. Vokiečių kultūros ir istorijos Šiaurės rytų Europoje institutas serijoje „Nordost-Archiv“ publikavo straipsnių rinkinį anglų ir vokiečių kalbomis, skirtą turizmui Baltijos jūros regione XIX–XX a. Turizmas šiame regione yra viena tų temų, kuria tyrimų, atrodytų, nėra itin gausu, nors regiono specifiškumas ir istorinė kaita skatina tirti turizmą ne tik kaip ekonominį reiškinį, bet kaip ir sociokultūrinės bei politinės kaitos rodiklį. Taip pat ši tema aktuali nacionalizmo tyrimų kontekste. Tiesa, leidinyje spausdinti straipsniai ir recenzijos publikacijoms, kuriose analizuojama turizmo procesų raida Baltijos jūros regione bei Vidurio ir Rytų Europoje, leidžia suabejoti, ar šia tema išties yra tiek jau nedaug parašyta.

Aišku viena, lietuviškosios istoriografijos kontekste ši tema ligi šiol nėra suaktualinta. Turizmo industrijos tyrimų daugialypiškumas lietuvių istoriografijoje sudarytų galimybę atsakyti į ne vieną klausimą: tiek apie turizmo industrijos formavimąsi skirtingais XX a. laikotarpiais, tiek apie tai, kiek šis procesas buvo veikiamas besikeitusios politinės situacijos. Ligšiolinėje lietuvių istoriografijoje galima išskirti tyrimus, skirtus turizmui Rytų Prūsijos kurortuose Kuršių nerijoje. Bet ir šių tyrimų kol kas vykdyta nedaug, o turizmo reiškiniai nagrinėti regiono kultūriniame kontekste¹. Ir nors aptariamame leidinyje nėra tyrimų, kurie būtų skirti konkrečiai Prūsijos Lietuvai (šis regionas minimas tik kai kuriose leidinio publikacijose²) arba Lietuvoje egzistavusioms turizmo praktikoms, regiono išskirtinumas ir straipsnių įvairiapusiškumas skatina užpildyti šią „spragą“ bei sukurti galimybę lyginamajai analizei.

Leidinyje spausdinti tyrimai apima gana platų chronologinį ir geografinį spektrą – nuo XIX a. imperinės Rusijos gyventojams būdingų kelionių į Baltijos jūros regioną poilsiniais tikslais iki turizmo propagavimo procesų lyginimo 1931 m. Leningrade ir 1992 m. Estijoje. Taigi, kokie turizmo Baltijos regione aspektai buvo analizuoti ir suaktualinti šiame leidinyje? Pristatytas informacinių leidinių vaidmuo reprezentuojant vokiečių poilsio bei rekreacijos vietas Baltijos jūros pakrantėse (nuo Koldingo iki Memelio) ir tai, kokiomis strategijomis buvo vadovaujama kuriant šių vietų patrauklumą Vokietijos imperijoje ir Veimaro respublikoje. Atskleista, kad turistinės vietos Baltijos jūros regione ilgajame XIX amžiuje svečius galėjo traukti modernio-

¹ STRAKAUSKAITĖ, Nijolė. *Kultūros kraštovaizdis prie Kuršių marių*. Klaipėda, 2010.

² KOLBE, Wiebke. „Capri von Pommern“ und „nordisches Sorrent“. Konkurrenzen und Kooperationen deutscher Ostseebäder im Kaiserreich und in der Weimarer Republik. In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 35–53.

mis poilsio vietomis, parkais ir teikiamų paslaugų kokybe. Nagrinėta, kaip Baltijos regiono kurortuose siekta konkuruoti su Šiaurės jūros pakrantės poilsio vietomis XIX a. pab. – XX a. pr. Nepamiršti straipsniuose buvo ir nacionalizmo suaktualinimo procesai, kurie po Pirmojo pasaulinio karo prisidėjo prie kelionių po „savąjį kraštą“ populiarinimo. Analizuotas stereotipų pasitelkimas turistiniuose vadovuose ir turizmo industrijoje, būdingas daugeliui valstybių ne tik Baltijos jūros regione: konkrečios vietos išskirtinumo išryškėjimas ir atskleidimas gali tapti priemone poilsiaviečių įvaizdžiams konstruoti, o jei jis dar palyginti lanksčiai pritaikomas bei lengvai įsime-namas, tai tik palengvina vietos reklamavimą. XX a. pradžios Estijos atveju, kuriam skirtas vienas leidinyje publikuotas tyrimas³, vikingų šalies įvaizdis buvo naudojamas ne tik jau minėtais turizmo tiksliais, bet ir Estijos, kaip „šiaurės valstybės“, vaizdiniui palaikyti ir įtvirtinti, pasitelkiant tam Estijos bei Švedijos kultūrinį ir istorinį bendrumą. Tai leidžia teigti, kad turizmas gali ne tik teikti ekonominę naudą, bet ir veikti kultūrinius bei politinius procesus. Neliko leidinyje nepastebėtos ir tarpukariu analizuojamame regione egzistavusios organizacijos, rengusios keliones, t. y. turizmo institucionalizavimas. Jų tyrimas, beje, leistų nustatyti ir vidurinės klasės egzistavimo ypatumus skirtingose to paties regiono valstybėse. Tačiau rinkinyje tirtas Švedijos atvejis⁴, kurį lyginti su kitomis Baltijos regiono valstybėmis yra problemiška. Viena tokio problemiško priežasčių – Baltijos jūros regionui leidinyje priskirtose valstybėse buvo susiformavusios skirtingos turizmo praktikos dėl skirtingų politinių aplinkybių ir sociokultūrinio konteksto.

Leidinyje publikuotus straipsnius galima dalyti į dvi temines dalis. Vienai daliai priskirtini straipsniai, kuriuose regione buvusi turizmo situacija tiriama prieš Pirmąjį pasaulinį karą ir po jo, kitoje dalyje straipsnių analizuojama turizmo situacija po Antrojo pasaulinio karo, daliai Baltijos jūros regionų valstybių (Estijai, Latvijai, Lietuvai, Lenkijai ir Rytų Vokietijai) tapus SSRS, arba „socialistinio bloko“, dalimi. Po Antrojo pasaulinio karo pasikeitus politiniam žemėlapiui, keitėsi ir turizmo panaudos tikslai – siekta įtvirtinti idealios socialistinės realybės vaizdinį bei socialistinės santvarkos reikalavimus, pagal kuriuos turizmas galėjo vykti tik SSRS viduje ir socialistinėse valstybėse. Šiam procesui pristatyti skirtus straipsnius taip pat galima suskirstyti į grupes: turizmo ir vizualinių vietos reprezentacijų tyrimai⁵, Baltijos valstybių (Estijos, Latvijos ir Lietuvos) išskirtinai patrauklių pajūrio kurortinių vietų tyrimai⁶, turizmo

³ JANSSON, Torkel. Estland-Schwedens erstes Mallorca in den 1930er Jahren. In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 111–146.

⁴ GRÄBACKE, Carina. Das schwedische Reiseunternehmen Reso und die Organisation der Freizeit in der Zwischenkriegszeit. In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 85–111.

⁵ PAGENSTECHER, Cord. Von der Strandburg zur Bettenburg. Zur Visual History des bundesdeutschen Ostsee-Tourismus. In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 111–146; WOLTER, Heike. Sommer, Sonne ... Fluchtgefahr? Ostseetourismus in der DDR. In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 146–174.

⁶ NOACK, Christian „You have probably heard about all this...“ Baltic Seaside Resorts as Soviet Tourist Destinations. In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 174–199; PURS, Aldis. Tourists in Jūrmala, driven by pleasure and / or purpose? In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 251–271.

industrijos poveikis pajūrio kurortų kasdienybei sovietmečiu⁷. Straipsniai, kuriuose analizuojamas vietos patrauklumo formavimas pasitelkiant vaizdines reklamos priemones, papildo turizmo tyrimus – juose nagrinėjama ne tik tai, kas ir kodėl keliavo į vienas ar kitas kurortines vietas. Dėmesys šiuose straipsniuose skiriamas ir pajūrio kurortų įvaizdžiui Vokietijos Demokratinėje Respublikoje, formuotam pasitelkiant viešus šių vietų vaizdinių pristatymus.

Nors leidinyje pasigendama tam tikrų turizmo fenomeno Baltijos jūros regione tyrimo aspektų, apskritai jis skatina išsamiau analizuoti turizmo raišką regione.

⁷ JARS, Anu. Der Alltag einer Kurstadt. Das Leben in der Sommerfrische Pärnus während der Sowjetzeit aus der Perspektive der Einheimischen. In *Tourismus im Ostseeraum...*, S. 222–251.